

Uchwała z dnia 16 września 2004 r.

III UZP 3/04

Przewodniczący SSN Barbara Wagner, Sędziowie SN: Herbert Szurgacz, Andrzej Wróbel (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Piotra Wiśniewskiego, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 16 września 2004 r. sprawy z wniosku Włodzimierza K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w S. o prawo do renty związane z chorobą zawodową i wysokość emerytury, na skutek zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Lublinie z dnia 14 lipca 2004 r. [...]

„Czy wysokość emerytury przysługującej repatriantowi, który nie pozostawał w ubezpieczeniu społecznym w Polsce, należy ustalać w wysokości najniższej emerytury - w oparciu o treść art. 23 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 167, poz. 1118 ze zm.), czy też mając na uwadze treść art. 16 u 4 ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (tekst jed. Dz.U. Nr 53 z 2004 r., poz. 532) przy obliczaniu wysokości emerytury należy ustalać podstawę jej wymiaru w oparciu o treść art. 15 cyt. ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., stosując odpowiednio zasady wynikające z treści § 10 rozp. Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (tekst jedn. Dz.U. Nr 11 z 1989 r., poz. 63 ze zm.) a w przypadku pozytywnej odpowiedzi na człon drugi pytania czy do ustalania podstawy wymiaru należy uwzględniać:

- 1) wynagrodzenie faktycznie uzyskane za granicą, czy też
- 2) tzw. "wynagrodzenie zastępcze" rozumiane jako wynagrodzenie przysługujące w danym okresie pracownikowi zatrudnionemu w kraju w takim samym lub podobnym charakterze ?”

p o d j ą ł uchwale:

Wysokość emerytury przysługującej repatriantowi, który nie był objęty ubezpieczeniem społecznym na podstawie przepisów prawa polskiego, ustala się na podstawie art. 23 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r., Nr 39, poz. 353).

U z a s a d n i e

Decyzją z dnia 13 maja 2002 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w S. przyznał wnioskodawcy Włodzimierzowi K. - repatriantowi, emeryturę w kwocie najniższej, z uwagi na brak podstawy wymiaru.

Wnioskodawca złożył odwołanie od tej decyzji podnosząc, iż został potraktowany gorzej niż obywatel Państwa Polskiego, który nigdy i nigdzie nie był przymusowo wysiedlony. Podnosił, że przez 20 lat wykonywał pracę w kopalniach pod ziemią, wobec czego wymiar jego emerytury powinien być zrównany z emeryturą górnika, wykonującego pracę na terenie kraju.

Pozwany organ rentowy wnosił o oddalenie odwołania, podnosząc, iż wnioskodawca całe swoje życie zawodowe spędził pracując na terenie ZSRR. W sprawie niniejszej nie jest możliwe ustalenie podstawy wymiaru na zasadach określonych a art. 15 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 162, poz. 1118 ze zm.), toteż wnioskodawcy przysługuje emerytura w najniższej wysokości przyznana na podstawie art. 23 tej ustawy.

Sąd Okręgowy prowadząc postępowanie badał wynagrodzenie wnioskodawcy faktycznie osiągnięte podczas zatrudnienia za granicą, jak i wynagrodzenie przysługujące pracownikowi zatrudnionemu w tym okresie na terenie kraju na podobnym stanowisku. Ostatecznie jednak (wyrokiem z dnia 11 grudnia 2003 r.) oddalił odwołanie wnioskodawcy. Sąd ustalił, iż wnioskodawca w 1936 r. został wraz z rodziną wysiedlony do Kazachstanu. W okresie od 30 sierpnia 1947 r. do 29 czerwca 1986 r. pracował w kopalni, w tym przez większość tego okresu wykonywał prace pod ziemią. Z dniem 11 kwietnia 2002 r. uzyskał poświadczenie obywatelstwa polskiego jako repatriant. W ocenie Sądu Okręgowego wnioskodawca nie przedłożył dokumentów płacowych pozwalających na ustalenie podstawy wymiaru świadczenia w myśl zasad określonych w art. 15 ustawy o emeryturach i rentach. Skoro nie można ustalić podstawy wymiaru świadczenia, to wnioskodawcy przysługuje emerytura w

najniższej wysokości, ustalona stosownie do treści art. 23 powołanej ustawy. Sąd zważył, iż nie jest możliwe zastosowanie w tym przypadku § 10 rozporządzenia z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.). Za okresy zatrudnienia wnioskodawcy za granicą nie były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w kraju ani też wnioskodawca nigdy przed podjęciem zatrudnienia za granicą nie był zatrudniony w Polsce, aby móc zastosować w jego przypadku § 10 pkt 2 wskazanego rozporządzenia.

Apelację od powyższego wyroku złożył wnioskodawca zarzucając naruszenie art. 16 ust. 4 ustawy z dnia 11 grudnia 2000 r. o repatriacji (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 53, poz. 532) oraz art. 6 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych polegające na niezaliczeniu przy ustalaniu wysokości świadczeń emerytalnych okresów zatrudnienia w byłym ZSRR jako okresów składkowych i błędne zastosowanie § 10 pkt 2 rozporządzenia z dnia 1 kwietnia 1985 r. oraz naruszenie prawa materialnego, tj. art. 35 i następnych ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., polegające na niezaliczeniu okresu pracy w byłym ZSRR jako pracy w szczególnych warunkach i odmowy ustalenia prawa do emerytury górniczej.

W ocenie apelującego nie można z powodu istnienia luki prawnej, polegającej na pominięciu w akcie wykonawczym szczególnej sytuacji repatriantów, odmawiać im wyliczenia wysokości świadczenia poprzez uwzględnienie okresu zatrudnienia za granicą. Zgodnie z art. 16 ust. 4 ustawy o repatriacji okresy zatrudnienia za granicą uwzględnia się nie tylko przy ustalaniu prawa do świadczenia, ale również przy ustalaniu wysokości świadczenia, wobec czego przepis § 10 pkt 2 należy stosować odpowiednio. Apelujący powołał się na pogląd Sądu Najwyższego wyrażony w wyroku z dnia 26 sierpnia 1987 r., III URN 174/87 (OSNCP 1989 nr 1, poz. 18), formułujący zasadę wyboru najkorzystniejszego sposobu obliczania podstawy wymiaru świadczenia emerytalnego dla pracownika, który był zatrudniony za granicą. Powołując powyższe zarzuty wnioskodawca wnosił o zmianę zaskarżonego wyroku i przyznanie mu emerytury w wysokości uwzględniającej w podstawie wymiaru tzw. wynagrodzenie zastępcze, tj. zastosowanie § 10 pkt 2 rozporządzenia z 1 kwietnia 1985 r.

Sąd Apelacyjny rozpoznając apelację wnioskodawcy powziął poważną wątpliwość prawną. Stwierdził bowiem, iż pomiędzy Państwem Polskim a Republiką Kazachstanu nie została zawarta żadna umowa regulująca wzajemne zasady ubezpie-

czenia i zaopatrzenia emerytalno-rentowego. Z tych względów Sąd Apelacyjny uznał, że w sprawie niniejszej znajdują zastosowanie wyłącznie przepisy obowiązujące na terenie kraju.

Wobec braku jasnych uregulowań co do zasad ustalania podstawy wymiaru świadczenia przysługującego repatriantowi Sąd Apelacyjny postanowieniem z dnia 14 lipca 2004 r. [...] przedstawił rozpatrywane zagadnienie prawne do rozpoznania Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do treści art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach, okresami składkowymi są okresy zatrudnienia za granicą osób, które w tym czasie nie były obywatelami polskimi, jeżeli osoby te powróciły do kraju po dniu 22 lipca 1944 r. i zostały uznane za repatriantów. Okresem składkowym jest zatem okres zatrudnienia wnioskodawcy na terenie byłego ZSRR. Okres pracy za granicą jest więc uwzględniany nie tylko przy ustalaniu prawa do świadczenia, ale również przy ustalaniu wysokości świadczenia.

Poza sporem jednak pozostaje, że wnioskodawca z tytułu zatrudnienia nie opłacał składek na ubezpieczenie społeczne w kraju. Nie ma więc w sprawie zastosowania § 10 pkt 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. zgodnie z którym jeżeli w okresie, z którego wynagrodzenie przyjmuje się do ustalenia podstawy wymiaru, pracownik był zatrudniony za granicą, do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się za okresy tego zatrudnienia kwoty, od których za te okresy opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne w kraju. Wnioskodawca nie pracował też nigdy w Polsce, w związku z tym nie ma zastosowania również pkt 2 tego paragrafu.

Jeżeli nie istnieje możliwość wyliczenia świadczenia zgodnie z przepisami tego rozporządzenia, nie będzie miał więc zastosowania w sprawie art. 16 ustawy z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji. Przesłanką jurydyczną, stanowiącą podstawę ustalania prawa repatriantów do świadczeń emerytalno-rentowych, zaliczenia okresów ich pracy za granicą do okresów składkowych i ustalania podstawy wymiaru świadczenia emerytalnego, jest zastrzeżenie ustawodawcze, że składki na ubezpieczenie społeczne powinny być odprowadzane w kraju, nawet jeśli praca była wykonywana za granicą. Zasada ta łączy się bowiem ściśle z całokształtem mechanizmu funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych. A system ten, w największym

skrócie, polega na wypłacaniu świadczeń osobom, które wcześniej zasilały fundusz ubezpieczeń społecznych składkami stanowiącymi część ich wynagrodzenia.

Zdaniem Sądu Najwyższego, nie bez przyczyny ustawodawca przewidując dla osób wykonujących pracę poza granicami określone uregulowania dotyczące ustalania wysokości świadczeń, wskazał wyraźnie, że obejmują one tylko te osoby, które wykonując pracę poza granicami, odprowadzały składki na ubezpieczenie społeczne w kraju. Dlatego też zgodnie z przepisem art. 23 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli podstawy wymiaru emerytury lub renty nie można ustalić zgodnie z zasadami określonymi w ustawie lub w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 22, emeryturę lub rentę ustala się w wysokości najniższej emerytury lub renty. W związku z powyższym, wnioskodawca, który nie odprowadzał składek na ubezpieczenie społeczne w kraju, może otrzymać wyłącznie emeryturę w wysokości najniższej emerytury. Jeżeli prawo ubezpieczenia społecznego jest systemem norm bezwzględnie obowiązujących i wszystkie jego przepisy muszą być wykładane ściśle, to przepisy wyjątkowe wymagają wykładni restrykcyjnej. Tym bardziej, że system ubezpieczenia społecznego oparty jest na zasadzie solidaryzmu, a świadczenia finansowane są ze środków pochodzących ze składek wszystkich ubezpieczonych.

Biorąc powyższe pod rozwagę Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

=====